

Enderun Dergisi

Cilt:1 Sayı:1

Gönderiliş Tarihi: 01/02/2017

Kabul Tarihi: 19/02/2017

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE YEREL HİZMET SUNAN KLASİK KURUMLARIN DÖNÜŞÜMÜ

Ahmet GÜVEN¹
Battal DÜLGER²

ÖZ

Yerel yönetimler yerel düzeyde insanların ihtiyaçlarını karşılayan önemli kurumlardır. Yerel yönetimlerin ortaya çıkışları göz önüne alındığında 1850'li yıllarda dünyada ve Türkiyede ilk örneklerine yaygın şekilde yer verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Oysa köklü bir yönetim geleneğine sahip olan Osmanlı İmparatorluğunda yerel nitelikli hizmetler modern manada yerel yönetimler daha ortaya çıkmadan, bu kurumların görevlerini üstlenen kadılık, vakıf ve lonca sistemiyle yapıyor olduğu bilinmektedir. Klasik kurumlar olarak adlandırılan bu yapıların modern yerinden yönetimlere dönüşüm süreci Türkiye'de yerel yönetimlerin gelişimi konusunda önemli ipuçları vermektedir. Bu nedenle bu çalışmanın yapılmasında iki temel amaç güdülmüştür. Bu amaçlar; Osmanlı'da ki yerel hizmet sunan kurumları tanımlayarak ne şekilde değişikliklere uğrayarak günümüze ulaştığını izah etmek ve bu doğrultuda Türkiye'deki yerel yönetimleri daha iyi analiz edebilme imkanı sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için çalışmamızda Tanzimat öncesinde yerel hizmet sunan klasik kurumların neler olduğu hangi organlardan meydana geldiği, görev ve yetkileri, toplumdaki sorumlulukları açıklanarak günümüzdeki modern yerel yönetimlerin yokluğunu nasıl doldurdıkları ve günümüzde nasıl bir dönüşüm geçirdikleri konularına değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Kadı, Vakıf, Lonca, Belediye, Köy

TRANSFORMATION OF CLASSICAL FOUNDATIONS FROM THE OTTOMAN TO DAILY LOCAL SERVICE

ABSTRACT

Local governments are important institutions that meet the needs of people at the local level. Given the appearance of the idea of local governments in the 1850s, it is the first example in the world and Turkey tried to be widely seen as a saddle. However, it is known that in the Ottoman Empire, which has a deeply rooted administrative power, the local qualified services are carried out in the modern manhood by the system of the kadi, foundation and guild which undertake the duties of these institutions before the local governments emerged. Classic institutions of modern management structure in place of these so-called conversion process gives important clues about the development issues of local governance in Turkey. For this reason, two main objectives have been achieved in carrying out this study. These aims are; described institutions offering local service in the Ottoman way to explain what is survived by undergoing changes and local governments in Turkey in this direction is to provide the opportunity to better analyze. In our efforts to realize this aim, it is mentioned how the traditional institutions that provide local service before the tanzimat are formed and from which organs they are, the duties and authorities explain the responsibilities of the society and how the contemporary modern local administrations fill the absence and how they have transformed today.

Keywords: Local Governments, Kadı, Foundation, Guild, Municipality, Village

¹ Yrd. Doç. Dr., GOÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-5073-6345>, ahmetguven@gmail.com
² DMO - Merkezi Satınalma Uzman Yrd, Maliye Bakanlığı, battaldulger@gmail.com

GİRİŞ

İnsanların yerel nitelikteki ihtiyaçlarının, devlet merkezinden ya da tek elden değil, merkezi idare teşkilatı içerisinde yer almayan ve merkezi idare hiyerarşisine dahil olmayan mahalli birimlerce yürütülmesine yerel yönetim denmektedir(Koç, Gün ve Ersin 2015: 224). Yerel ihtiyaçlar, Osmanlı'nın ilk yıllarında kadı, vakıf ve lonca gibi klasik kurumlarca karşılanmaktaydı. Daha sonraları ise yapılan düzenlemelerle yerel yönetimler modernleştirilmeye çalışıldı -modernleşmekten kasıt; yerel yönetimlerin mali ve yönetsel özerkliğinin bulunması ve hukuki bir kişiliğe sahip olmasıdır (Dursun 1998: 94).

Tanzimat'ın ilanını ile birlikte başlayan modernleşme çoğu alanda etkisi hissettirmişti. Yerel yönetimler konusunda ki ilk modern adım da 1864 yılında ki Vilayet Nizamnamesi olduğu düşünülmektedir. Bu bilgiler ışığında Osmanlı tarihinde yerel yönetimlerin Batılı devletler kadar geçmişe dayanmadığını söylemek doğru olacaktır.

Makalemizde de ilk olarak Osmanlı Devleti'nde toplumsal hayatı kontrol eden en önemli kurumlardan olan kadılık makamı ele alınacaktır. Bunun ardından tarih boyunca tüm devletlerde bulunan ve insanların doğumdan başlayıp ölümlerinden sonra bile ihtiyaçlarını karşılamayı amaç edinen vakıfları, Osmanlı'daki yerel yönetim açısından değerlendirilecektir.

Vakıflardan sonra, Osmanlı'nın kuruluş yıllarında başka bir yapı olup ve zamanla topraklarının genişlemesi sonucunda gayri Müslimlerle aynı topraklarda yaşayarak gereksinimlerini karşılayan esnafın denetimini, uyması gerektiği kuralları belirleyen lonca teşkilatı incelenecektir.

Bu üç kurum klasik alanda Osmanlı İmparatorluğunda yerel düzeyde halkın yerel ihtiyaçlarını karşılayarak günümüzün modern yerel yönetim birimlerinin görevlerini uzun bir dönem yerine getirmiştir. Hata hali hazırda benzer örgütlerin günümüzde yerel yönetimlere destek veren yapılarının halen devam ettiği görülmektedir.

1. OSMANLI DEVLETİ'NDE YEREL YÖNETİMLER

Yerel yönetimler denildiğinde belediyeler, il özel idareler ve köyler anlatılmak istemir. Yerel yönetimlerin modernleşmesi ve Batıdaki görüntülerinin Osmanlı Devleti'ne nasıl bir şekilde entegre edildiğini gösteren bir yapı olan belediyeler karşımıza çıkan ilk yapıları oluşturmaktadır. Ardından da Osmanlı'dan günümüze ülkemizdeki yerel yönetimlerden il özel idareleri ve köylerin nasıl bir süreçle günümüze ulaştığını konularına yer verilerek geçmişten günümüze modern manadaki yerel yönetim birimlerinin nasıl bir gelişim süreci geçirdikleri konusuna yer verilecektir.

Osmanlı İmparatorluğundaki yerel yönetimlerin, batılı devletlerin yapmış oldukları baskılar sonucunda ortaya çıktığını belirten birçok tarihçi bulunmaktadır (Keleş, 2012:157). Ayrıca Osmanlı Devleti'nde yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi çok uzun bir geçmişe dayanmamaktadır. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile ülkemizde görülen yerel hizmet sunan kurumlar modernleşmeye başlamıştır. Yerel demokrasi anlayışının gelişmediği Osmanlı İmparatorluğunda yerel yönetimlerin yerine getirdiği hizmetler, Tanzimat Fermanı öncesinde klasik kurumlar tarafından yapılmıştı. Ayrıca, bu klasik kurumların seçilmesinde de yerel halkın herhangi bir etkisi bulunmamış ve merkezi yönetim temsilcileri tarafından seçilmişti. Seçilen bu klasik kurumların merkezi hükümet karşısında özerkliği de bulunmamaktaydı (Ortaylı, 1985: 185). Bu klasik kurumları sıralayacak olursak; kadı, vakıf ve lonca sistemi görülecektir. Osmanlı'da görülen modernleşme çalışmaları, tebaaya daha iyi hizmet sunabilmek için yerel hizmet sunan bu klasik kurumları da kapsamış ve bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler sonucunda ise bazılarının yetkisi azaltılıp bazılarının da tamamen kaldırıldığı görülmektedir. Günümüzdeki yerel yönetimler de yine bu düzenlemeler doğrultusunda oluşturulmuş olup zamanla bazı değişikliklere uğramıştır. Bu bilgiler ışığında Osmanlı Devleti'ndeki yerel hizmet sunan kurumları yukarı da sayılan klasik kurumlar ve modernleşme sonucunda oluşan belediyeçilik, il özel yönetimleri ve köyler şeklinde sıralayabiliriz.

1.1. Osmanlı Devleti'nde Kadı

Osmanlı Devleti'nde yargılama şer'i mahkemeler tarafından yürütülmekteydi. Şer'i mahkemeler bu görevin yanında, sorumlu olduğu daha küçük yerleşim yerlerine – vilayette sorumlu ise kazalara atama işlemi – naip atamak, bugünkü manada belediye işlerini, noterlerce düzenlenen yetkileri yerine getirmek gibi görevleri de bulunmaktaydı (Uzunçarşılı, 2014: 91).

1.1.1.Tayinleri

Osmanlı Devleti'nde kadılar, medrese eğitiminin ardından yargı mesleğini kendi istekleriyle seçmeleri doğrultusunda kadı en küçük idari teşkilattan başlamak üzere tayin edilebilirlerdi. Kadılık görevine başlaması için de belli bir sıra dahilinde padişah onayını alıp atanması gerekiyordu (Ortaylı, 1995:12). Osmanlı Devleti'nde kadılara tahsis edilen bu görev yerlerinden - kaza, sancak veya eyalet-savaş esnasında dahi ayrılmamaları emredilmişti. Bir kazaya atanan kadı ilk olarak büyükçe bir konak kiralardı. Bu konağın belli bir kısmı kendisi veya ailesine, diğer kısmı da görevli olduğu yerdeki davalara bakabilecek büyüklükte gerekli olan mahkemeyi şer'iyye tahsis edilirdi (Demirkol, 2016:4).

1.1.2.Görev Süreleri

Kadılarının görev sürelerine bakıldığında çok da uzun süreler için tayin edilmediği görülmektedir. Bunun temel sebebi ise halkı yakından tanıyarak adil karar vermesine engel olabilecek yakınlaşmaların önüne geçilmesinde yatmaktadır. Vilayet ve eyalet kadılarının görev süreleri bir yıl, kaza kadılarının görev süreleri ise 20 ay olarak belirlenmiştir, ancak bu zamanların uygulanması açısından netlik mevcut değildir (Ortaylı, 1994: 16).

1.1.3.Maaşları

Osmanlı'nın ilk yıllarındaki kadılarının maaşları hakkında bazı rivayetler bulunmaktadır. İlk olarak, Orhan Gazi döneminde kadılarının daha rasyonel karar verebilmesi için tebaadan değil merkezden belli bir maaş alması gerektiği düşünülmüş ve bu doğrultuda Orhan Gazi kendi vakıflarından kadılara ulufe dağıtmıştı (Şentop, 2005: 30-31). I. Beyazid döneminde ise halktan harç toplandığını öğrenen Yıldırım Han, veziri Çandarlı Ali Paşa'nın etkisi ile kadıları cezalandırmak yerine halktan bir miktar harç toplamasına izin vermesi de ikinci rivayet olarak karşımıza çıkmaktadır. Fatih Sultan Mehmet de çıkardığı bir düzenlemede hangi durumda ne kadar harç alınacağını kesin çizgilerle belirlemişti (Pakalın, 1971: 119-125).

Sonraki zamanlarda da Osmanlıda, kadılara merkezi yönetim tarafından herhangi bir ücret verilmemekte, yaptıkları işler karşılığında kadılarhalktan harç almaktaydılar. Ayrıca, görev bölgesinin büyüklüğüne göre kendilerine vekil olarak atadıklarınaiblerdende, vermiş olduğu kararlar doğrultusunda, halktan topladıkları ücretlerin belli bir kısmını almaktaydılar (İnalçık vd., 2007: 12)

1.1.4.Denetimleri

Osmanlı'da kadılarının düzenli olarak teftiş edildiği söylenemez. Vermiş olduğu kararların, ya da yapmış olduğu usulsüzlükleri merkezin-devlet yönetiminin dikkatini çekmesi veya sorumlu olduğu tebaanın şikayeti sonrasında merkez tarafından görevlendirilen denetçiler tarafından kadılar denetlenirlerdi (Şengül 2012: 25). Müfettiş paşa denilen bu denetçiler, beylerbeyi ya da sancak beyi rütbesindeki ulema arasından merkezi hükümet tarafından seçilmekteydi (Ortaylı, 1994: 46).

1.1.5.Görevleri

- * Yargılama görevini yerine getirmek,
- * Kamu haklarını korumak,
- * Miraslar hakkında kararlar vermek,
- * Nikah kıymak,
- * Kendisine gönderilen resmi yazıları sicillere yazıp bu emirleri yerine getirmek,
- * Bulunduğu yerin güvenliğini sağlamak,
- * Esnafı, vakıfları, okul ve cami yönetimlerini teftiş etmek
- * Kadılarının başkanı olduğu esnaf temsilcilikleri de ürünlere narh koymayla görevlendirilmişti (Eryılmaz, 1997: 37).

1.1.6.Yardımcıları

Bu görev yerinin büyüklüğüne göre de kadı, yapılması gereken işlerin aksamaması için kendisine bazı yardımcıları seçmekteydi (Ortaylı, 1995: 29).

Bunlardan kısaca bahsedecek olursak;

Naib; Kadılar, fiziki olarak geniş bir alanda çalışmaları nedeniyle kendisine yardımcıları tayin eder. Bunların başında da her nahiyeye atadığı naib gelir. Naib kelime manasıyla vekil anlamına gelmektedir (Yetiş, 2015: 36). Naib kadının görevlerini, kendi yetki sahasında yerine getirmekle yükümlüdür. Naib tayin edilirken genellikle o bölgenin uleması göz önünde bulundurulurdu. Kadılar naiblerin işlerine karışabilir ve hatta naibler yaptıkları işlerde kadınların onayını almak zorunda idiler (Arık, 1997: 27).

İmam; İmamlar, padişah beratı ile atanır ve camilerde görev yaparlardı. Ancak bunun yanında mahalleyi ilgilendiren diğer sorunlarla da ilgilenirlerdi. İmamların yargısal bir görevi yoktu ama ortaya çıkan anlaşmazlıklarda arabuluculuk yapması, gerektiğinde asayiş ve düzeni sağlama, toplumsal bakımdan yanlış davranışlar gösteren tebaayı uyarması ve bu tür uygunsuz davranışların gerçekleştirilememesi hususunda tedbirler alması imamların kadınların yardımcıları pozisyonunda olduğunu ispatlamaktadır (Arık, 1997: 28).

Diğer Görevliler; Bunlar arasında kadıya, asayiş ve güvenliğin sağlanmasında ve vergilerin toplanmasında yardımcı olan subaşılardı. Subaşılarda günümüzde ki zabitanın ve adli kolluk görevlilerinin sorumluluklarını yerine getirmektedir. Bir diğer yardımcı olgu da yasakçılar da denilen aseslerdir. Gelirlerini sorumlu oldukları bölgedeki dükkan sahiplerinden alan asesler, geceleri çarşı ve pazar yerlerini bekleyerek hırsızlığı engelleyerek kamu düzenini tesis etmişlerdir. Hazine ve evrakların bulunduğu şehrin kalesini korumakla yükümlü olan ve buranın düzeninden sorumlu olan kale dizdarları da kadıya yardımcı olan diğer görevliler arasında yer almıştır (Ortaylı, 1994: 34-38).

Günümüzde ki belediye hizmetleri konusunda kadıya yardımcı olan muhtesiplerin görevlerine bakacak olursak; bazı ürünlerde fiyat belirlemek, çarşı ve pazarları düzenli bir şekilde kontrol ederek tekelciliğinin önlenmesi ve esnafın ekonomik anlamda deyimli yerinde ise halka zulmetmesini ya da fahiş ücretlendirmenin önüne geçilmesi şeklinde olduğu görülür (Eryılmaz, 2000: 172-173)

Bu bilgilerin ışığında kadılar, Osmanlı yerel yönetiminde kendi sorumluluk alanlarında hiyerarşik olarak en üst merci olmuştur. Ayrıca kadılık makamı ilmiye sınıfı içerisinde yer almasından dolayı, bazı ayrıcalıklara da sahiptir. Bunlardan en önemlisi de Halil İnalıcık'ın Adaletnameler adlı eserinde belirtmiş olduğu 'Kadılar dahi dibekte döğülüp helak olup' 'İlmiye sınıfının kanı akıtılamaz' prensibi, Osmanlı tarihinde ender görülen kurallardandı (Ortaylı, 1994: 48).

Kadılarının tebaadan, vermiş olduğu kararlar doğrultusunda topladığı harçlar ücretler zamanla artırılmıştı, sonraki zamanlarda ise daha çok para kazanmak için yozlaşmış kadılar, belirlenen narahları daha da artırarak halktan fazla harç toplamaya başlamışlardı (Tak, 2009: 18-25). Ayrıca, kadınların görev süresinin düşük olmasından dolayı ve İstanbul'da yaşamının vermiş olduğu rahatlık - atanmayan kadılar İstanbul'da kalıyordu.- kadıları tayin bölgelerine gitmek yerine, naib göndermeyi daha cazip hale getirmişti. Naiblerin de gitmiş oldukları yerlerde topladıkları harçların belli bir kısmını hiçbir görev yapmayan kadılara vermesi durumu tetikleyerek, naiblerin yolsuzluk yapmasına sebebiyet vermiştir (Ortaylı, 1977: 259). Bu gibi sıkıntılar doğrultusunda sadece tayin belgesinden ibaret olarak görünen kadılık, edilen şikayetler doğrultusunda 1836 yılında Evkaf Nazırlığı kurulmuş ve kadınların çoğu görevi alınarak sadece yargı organı haline gelmiştir (Çiçek, 2014: 5).

1.2.Osmanlı Devleti'nde Vakıf

Halkın herhangi bir ihtiyacını gidermek üzere, bir kişinin Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle kendi mülkünde ki mallardan bazılarını halka vakfetmesi, ya da karşılık beklemeden tahsis etmesine vakıf denilmektedir (Kazıcı, 2014: 33).

Osmanlılarda vakıflar, bir insanın doğumundan başlayarak ölümünden sonra bile insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan sosyal yardımlaşma müesseseleridir (Ertem, 2011: 11). Bundan yola çıkarak vakıflar sadece bir alanda değil, tebaanın ihtiyaçlarının giderilmesi için gereken tüm alanlarda hizmet vermiştir.

Cami, mescit, türbe vakıflarının yanında belli bir dini amacı yerine getirmek için kurulan vakıflara dini hizmet gören vakıflar diye adlandırabiliriz. Eğitim konusunu irdelediğimizde de Osmanlıda sıbyan mektepleri, medreseler ya da eğitim amacı güden tüm kuruluşlar birer vakıftı ve bu vakıflar kendi içerisinde hizmet veren tüm eğitimcilerin maaşlarını ya da medreselerin giderlerini karşılamakta idi. Sağlık hizmetlerine baktığımızda Osmanlıda ki hastanelerin her biri vakıflar tarafından yaptırılmıştır, ayrıca bu alanda hizmet gören tımarhane, darüşşifa vb. kurumlarda vakıflar tarafından hizmet vermekteydi. Belediye hizmetlerinde ise merkez yönetimin hiçbir katkısı bulunmaktadır. Bu gibi hizmetlerin karşılanmasında halktan toplanan vergilerin yanı sıra vakıflar tarafından yapılan yatırımlar çok büyük bir oranı temsil etmektedir (Ergin, 1944: 35, aktaran Ertem 2011:12).

Yol, çeşme, köprü, kanal gibi bayındırlık hizmetlerinin askeri amaç haricinde ki tüm gelişmeleri vakıflar karşılamıştır. Vakıflar ayrıca devletin asıl önceliği olan askeri alanda da hizmet göstermişlerdir. Gerek asker yetiştirmek için kurdukları tesisler, gerek top yapımı gerekse savaşta başarı gösteren askerlere yardımlar yapması vakıfları bu alanda da etkin olduğunu gösterir niteliktedir (Ertem, 2011: 12).

Vakıfların yapmış oldukları bu yatırımlar haricinde toplumda sosyal görevleri de bulunmaktaydı:

- * Sosyal çatışmayı engellemek
- * Gelir / servet dağılımını düzenlemek
- * Sosyal ilişkileri düzenlemek
- * İstihdamı artırıcı yatırımlar yapmak
- * Yabancılaşmayı önlemek
- * Sosyal bütünleşmeyi sağlamak gibi sosyal sorumluluk da üstlenmişlerdir (Erdoğan, 1990: 95-96).

Osmanlı Devleti'nde ki gayrimenkul servetin yaklaşık % 75' inin vakıflara ait olması da, vakıfların Osmanlı Devleti için ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. (D'Ohsson, 1980) Ayrıca bazı yazarların Osmanlı medeniyetini vakıflar medeniyeti olarak adlandırması da belki de buna dayanmaktadır (Kazıcı 2014: 76).

Osmanlı Devleti'nde vakıf kurmanın iki temel nedeni bulunmakta idi. Bunlardan ilki; özel mülkiyetin olmadığı Osmanlı'da tüm topraklar padişaha aitti ve bu sebeple padişahın açmış olduğu vakıflar, herhangi bir yatırım amacıyla değil toplumdaki fertlerin hayatını idame edebilmeleri için gerekli olan iş imkanı oluşturma, istihdam meydana getirme amacıyla kurulmuşlardı. Diğer sebebe baktığımızda ise, toprakların mülkiyeti dışında kullanma sorumluluğu verilen tebaa zenginleşmiş ve aile vakıfları denen olguları meydana getirmişlerdir. Bu vakıflar da hayır amacıyla halkın ihtiyaçları doğrultusunda hizmet vermişlerdir (Berki, 1962: 10).

Osmanlı Devleti ilhak ettiği topraklarda ki vakıfları kapatmamakta, sadece orada farklı vakıflar açılmasına izin vermekteydi (Kazıcı 2014: 83-85). Hayır amacıyla yapılan okul, medrese, köprü, tekke vb. yapıların bu topraklarda yapılması ile Müslüman tebaa buralara göçmekte, istihdam edilmekte ve böylece toplumsallaşan gayri müslimler ayrılmak ümidiyle isyan çıkartamayıp kamu düzeni korunmuş olmaktadır.

1.3.Osmanlı Devleti'nde Lonca

Konuyu daha iyi anlayabilmek için biraz Osmanlı kuruluş yıllarından biraz daha geriye gittiğimizde Anadolu'da ki esnaflara ve sanatkarlara verilen ismin ahilik olduğunu görmekteyiz. Kardeşim manasına gelen ahilik, belli bir yerde bulunan esnafların davranışlarını ve kontrollerini düzenlemektedir (Çağatay, 1981: 3). Ahilik teşkilatında meslek dallarına göre örgütlenme mevcuttu. Her sanat dalının ya da meslek grubunun kendine özgü birlikleri vardı ve kendi düzenlerini, olması gereken değerleri, kendileri belirleyerek, oto-kontrol yapmaktaydılar. Ahiliğin nihai hedefi ise, toplumsal dayanışmayı sağlayan normların devamlılığın sağlanması ve birlik üyelerinin kamu yararını da gözeterek bu normları yerine getirmesidir (Kılınç, 2012: 10). Ahilik Osmanlı'nın ilk yıllarında kendi

varlığını göstermiştir. Gayri Müslimleri esnaf ve sanatkarlık düzenine yerleştirmeyen Ahilik teşkilatı, gerek Osmanlı'nın topraklarını genişletmesi gerek esnaf ve sanatların çeşidindeki akıl almaz değişikliğin meydana gelmesi gerekse ülkedeki Müslüman halkın hayatını idame ettirebilmek için ve toplumsal dayanışmanın sağlanması için gayri Müslimlerle alışveriş yapması sebebiyle etkisini kaybetmiştir. Bu boşluğu doldurmak için de gayri Müslimlerle ticareti serbest bırakan bir kurum olarak Lonca teşkilatı Osmanlı Devleti'nde ki yerini almış oldu (Turan, 1996: 47).

Ticarette etik değerleri koruyan loncalar, aynı zamanda da esnafa personel yetiştiriyordu-usta, işçi-. Bunun yanında loncalar düzenin sürekliliği hususunda işçileri işveren olması için destekler nitelikte tedbirler de almaktaydı. Ayrıca tekelleşmenin önüne geçerek, standart üretimi sağlıyor, aynı zamanda da malı değerlendiriyor (Kılıç, 1968: 4). Osmanlıda hiyerarşik olarak teşkilatlanmış lonca birlikleri, aynı zamanda merkezi yönetim ile halk arasında aracılık rolü üstlenmişlerdir. Merkezi yönetimin taşra teşkilatına yardımcı olan bu sistem, verilen emirlerin uygulanıp uygulanmadığından da sorumlu tutulmuştur (Dursun, 1998: 97). Osmanlı topraklarının genişlemesi sonucunda feodal unsurlar artarak güçlenmeye başladı. Bu doğrultuda taşradaki düzenin bozularak vergilerin ödenmemesi, esnafın gelir olmadan giderlerinin artmasına sebep oldu. Bu ve benzeri nedenlerle Osmanlı İmparatorluğunda ki loncalar, batıdaki gelişmelere ayak uyduramamış ve dahi çok daha zayıf duruma düşmüştür (Ülgener, 1981: 144). Loncalarda ki enbelirgin değişim esnafın ahlak ve zihniyet dünyasında gerçekleşmişti. Gelişmelere ayak uyduramayan Osmanlı lonca teşkilatı, aynı zamanda kendi birliklerindeki etik değerlerin de devamlılığı sağlayamamış, ticaret ile ilgilenen tebaa; eksik ve hileli tartma, ham maddeden kısma, yalan yemin ve sahteteminatla müşteri ayartma gibi etik dışı davranışlar göstermişlerdir (Ülgener, 1950: 393). Bu gidişat ile beraber esnaf piyasayı tekelleştirdi, fiyatları devletin belirlediği narhların üstüne çıkartması sebebiyle dönemin padişahı III. Selim ferman çıkararak, temel gıda maddeleri harici tüm tekelleri lağvetti. Bu sebeple ihtiyaçlar karşılanamaz hale gelmişti. Tebaanın taleplerini karşılamak için devlet dışarı açılmış ve yabancı işletmelere ülkede ticaret yapmaları için fırsat tanınmıştır ve böylece etik değerler üzerine kurulmuş olan lonca, kendi üyelerinin bu normlara uymamaları sonucunda etkisini yitirmiştir (Kal'a 1995: 424-427).

2.OSMANLI DEVLETİ'NDE MODERN YEREL YÖNETİMLERİN DOĞUŞU

Osmanlı İmparatorluğu'nda yerel düzeyde hizmet sunan klasik kurumlar zaman içinde yerini modern yerel yönetim birimlerine devretmek durumunda kalmışlardır. Bu süreç içinde ilk örneklerine bakıldığında ortaya çıkan yerel yönetim birimlerinin günümüz yerel yönetimlerine özerklik, katılım, görev ve yetki açısından çkta benzemediği görülmektedir. Buna rağmen ilk kez yerel yönetim anlamında adına belediye, il özel idaresi ve köy denilen günümüzün modern yerel yönetim birimlerini oluşturan bu yapıların ortaya çıkması günümüzdeki bu yerel birimlerin temelini atması açısından önemlidir.

2.1.Osmanlı Devleti'nde Beldiyeler

1836 yılında kurulan Evkaf Nazırlığı ile birlikte kadıların çoğu yetkisi alınarak sadece yargı organı haline gelmiştir. Günümüz belediyelerinin görevlerini yerine getiren kadılardan bu yetki alınış ve yönetim yeni bir arayış içerisine girmişti. Tanzimat'ın ilanından sonra ise batılılaşma daha da hızlanarak adeta oradaki yapının Osmanlı'ya entegre edilmesi amaç edinilmiştir. Bu doğrultuda 1854-1856 Kırım Savaşı sonrasında Batılı devletler, İstanbul'da yaşayan yurttaşlarının daha modern bir şehirde yaşamalarını istemiş ve Osmanlı'nın bu konuda yenilikler yapmasını talep etmişlerdir (Türe, 2000: 38). Bu doğrultuda ilk defa 1855 yılında İstanbul'da Şehremaneti (belediye) kurulmuştur. Şehrin zorunlu ihtiyaçlarını temin etmek, narh koymak ve uygulamak, temizlik işleri ve esnafın kontrolünü sağlamak, yol ve kaldırım yaptırıp onarmak gibi görevleri bulunan belediyenin iki organı bulunmaktaydı; merkezi hükümet tarafından atanan şehremini ve şehir meclisi (Ortaylı, 2000: 134). Bu uygulamanın Osmanlı'da ki İhtisab Nazırlığı'ndan pek farkı bulunmamaktaydı.

Belediyeciliğin Osmanlı'ya entegre edilmesinin ilk denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Hız kesmeden devam edilen araştırmalar sonucunda Paris'deki belediye teşkilatı örnek alınarak İstanbul'un iki bölgesinde - Galata ve Beyoğlu - Altıncı Daire-i Belediye kurulmuştu. Bu belediyenin başarıları doğrultusunda da yurt geneline yaygınlaştırma çalışmaları başlamıştı (Al, 1998: 109). İlk olarak Galata ve Beyoğlu'nda kurulan belediye, 1869 yılında düzenlenen Dersaadet İdare-i

Belediye Nizamnamesi ile birlikte İstanbul'un 14 farklı semtine de kurulmuştu. Ayrıca, semt düzeyinde kalmayıp şehrin bütünü için örgütlenen İstanbul Şehreminliği de Osmanlı yerel yönetimi için yeni bir sayfa açmıştı (Keleş, 2012: 159). Daha sonrasında çıkarılan 1870 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi ile tüm yerel yönetimlerde -vilayet, sancak, kaza- birer belediye kurulması kararı alınmıştı. Bu belediyelerin karar organı olan Belediye Meclisi'nin üyelerini de seçimle belirleneceği kararlaştırılmıştı. Bu düzenlemeye rağmen bazı kazalarda belediye kurulamamıştı (Ortaylı, 1978: 19).

1876 yılında çıkarılan ilk Anayasamız Kanuni Esasi de belediyelerin; belediye başkanı, belediye meclisi ve Cemiyet-i Belediye olmak üzere üç organdan oluşacağını kararlaştırmıştı (Aytaç, 1998: 24).Yapılan sonraki düzenlemeler ile şehremaneti yerine belediye encümeni, belediye daireleri yerine de belediye şubeleri oluşturuldu (Eryılmaz, 2000: 177). Osmanlıda ki belediye teşkilatları, yerel yönetim sisteminden ziyade halkın ihtiyaçlarını temin eden, daha çok şehir hizmetlerini yürüten bir yapı olarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Görmez, 1997: 197).

2.2.Osmanlı Devleti'nde İl Özel Yönetimi

Tanzimat Fermanı'ndan sonra ortaya çıkan il özel yönetimleri Osmanlı'da ki bir başka yerel yönetim birimidir. 1864 Vilayet nizamnamesi ile eyaletler kaldırılarak vilayetler kurulmuştu. Ayrıca, bu düzenleme ile günümüzdeki il genel meclisinin temeli olan il özel yönetimleri ortaya çıkmıştı. Bu yapı, dörder üye gönderen o ildeki sancakları temsil etmekteydi. Yılda bir kez toplanan bu yapı, kırk gün boyunca gündemi konuşarak tavsiye niteliğinde kararlar alıp, merkezi yönetime bildirmekteydiler (Çadırcı, 1993: 9). İl özel yönetimleri 1923'e kadar yetki alanında bazı değişikliklere uğrasada Cumhuriyetin ilanından sonra da varlığını sürdürmüştür. Bu alanda yapılan köklü yenilik 2005 yılında çıkarılan 5302 sayılı İl Özel Yönetimi Kanunu ile gerçekleşmiş ve günümüzde ki halini almıştır (Ünal 2011: 245).

2.3.Osmanlı Devleti'nde Köyler

Köyler, diğer yerel yönetimlerinin aksine Tanzimat'tan önce hatta Osmanlı'nın kuruluşundan beri varlığını göstermiştir, çünkü köyler insanların ihtiyaçlarını karşılayıp toplumsallaşması için gerekli olan ilkel yönetim birimidir. Tanzimat'tan önce kadıların yardımcısı olarak görev yapan imamlar, buldukları yerlerde birtakım görevleri vardı. Daha başka görevlisi bulunmayan köylerde, güvenlik ve vergi toplama konusunda imamların yetersiz kalması üzerine bu alanda düzenleme yapılmasına ihtiyaç duyularak 1829 yılında muhtarlıklar kurulmuştur. Köylerin ilk defa idari birim olarak belirtilmesi de 1858 yılındaki Osmanlı'daki idari reform çalışmaları ile birlikte olmuştur (Kavruk, 2004: 55-56). Bunun hemen ardından 1864 Vilayet Nizamnamesi ile köyün organları, görev ve yetkileri belirlenmiş, yerel yönetim birimi olduğu düzenlenmiştir. Bu nizamnameye göre yerel yönetimler vilayet, liva, kaza, nahiye ve köyler şeklinde büyüklüğüne göre şekillenmiştir. Muhtar ve ihtiyar heyeti adında iki organa sahip olan köyler hakkında Cumhuriyetin ilanına kadar değişiklik olmamıştır. 1924 yılında çıkarılan 442 sayılı Köy Kanunu ise hala yürürlükte olup köylerin yasal dayanağını teşkil etmektedir (Ünal, 2011: 245).

3.GÜNÜMÜZDE MODERN YEREL YÖNETİMLER

Osmanlı Devletinde klasik anlamda yerel düzeyde hizmet sunan kadılık, vakıf ve lona sistemi modern yerel yönetim birimlerinin dünyada yaygınlaşmasına paralel olarak belediyeler, il özel idareleri ve köyler şeklinde örgütlenerek Osmanlı'nın son dönemlerinde modern yerel yönetim birimleri olan bu örgütlerin temelleri atılmıştır. Bu üç yerel kurum ilk ortaya çıktığı zaman günümüzün modern yerel yönetim birimlerinin taşıması gereken asli özelliklerinden çok uzak bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Günümüz Türkiye'sinde işlevsel olarak modern manada yerinden yönetim hizmetlerini sunan bu örgütler 3 başlık altında toplanmaktadır. 1982 Anayasa'sının 127. maddesinde de belirtildiği gibi "Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir" şeklinde tanımlanmış ve il özel idaresinin belediye ve köy yönetiminden oluştuğuna vurgu yapılmıştır (Güven, 2014: 50).

3.1.Belediyeler

Türk yerel yönetim teşkilatının asli unsurunu belediyeler meydana getirmektedir. Tarihsel süreç incelendiğinde yerleşmenin belediyeçilik anlayışıyla geliştirilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. 1850'lerden hatta belediye nitelikli hizmetlerin sunulmaya çalışıldığı, kadılık, lonca ve vakıf sistemleriyle temelleri atılmaya çalışılan yerel yönetim felsefesinin o günden bugüne belediyeçilik alanında çok fazla yol kat ettiği gözlenmektedir (Güven, 2014: 51). 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda, belediyeler, "belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişileri" olarak değerlendirilmiştir (Ulusoy ve Akdemir, 2013: 229). Belediyeler, belediye başkanı, belediye meclisi ve belediye encümeni şeklinde teşkilatlanarak kendilerine aktarılan kaynaklar ve imkanlar çerçevesinde yerel halkın eğitimden sağlığa, çevre düzenlemesinden alt yapıya kadar birçok ihtiyacına cevap vermeye çalışan yerel yönetim birimleridir (Güven, 2014: 52). Belediyeler cumhuriyet döneminde çıkarılan 1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Yasası, 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Yeni Belediye Kanunuyla şekillenirken, belediyelerin büyüklüğü göz önüne alınarak büyük yerleşim yerleri için büyükşehir belediyesi teşkilatı kurulması yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda 1984 yılından günümüze büyük yerleşim yerleri için 3030 sayılı yasa ardından 5216 sayılı yasa ve günümüzde 6360 sayılı yasal düzenlemeyle büyük yerleşim yerlerindeki belediyelerin hukuki yapısı şekillendirilmiştir.

3.2.İl Özel İdareleri

İl özel idaresi il adı verilen coğrafi alan içerisindeki mahalli hizmetlerin sunulmasını sağlayan bir diğer yerel yönetim birimidir. İl özel idareleri belediye ve köylerden farklı olarak ilin mülki sınırları içerisinde kalan tüm coğrafyaya hitap etmektedir. Belediye ve köyler belli bir alana hizmet sunarken il özel idareleri daha geniş bir alana mahalli düzeyde hizmet sunan yerel yönetim birimleri oldukları görülmektedir (Eryılmaz, 2004:147). İl özel idareleri, kanunda belirtilen görev, yetki ve sorumluluklarını vali, il genel meclisi ve il daimi encümeninden oluşan örgüt yapısıyla yerine getirmektedir. İl özel idarelerini temel görevleri belediye ve köy yönetiminin görev sahası dışında kalan alanlar içerisinde ilgili yasada belirtilen bayındırlık, sağlık, eğitim, tarım, hayvancılık, sosyo-ekonomik nitelikli yerel halkın ihtiyaçlarına cevap veren her türlü mahalli düzeyde hizmetten oluşmaktadır (Güven, 2014: 53). 1913 yılında İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati Osmanlı imparatorluğunda temelleri atılan bu birimlerin organları, görevleri ve çalışma esasları ilk kez hukuk olarak düzenlenmiştir (Eryılmaz,2004:127). Daha sonra 1987 yılına çıkarılan 3360 Sayılı İl Özel İdareleri Kanunuyla yeniden düzenlenmiştir. Son olarak 2005 yılında çıkarılan 5302 sayılı yasayla il özel idarelerine son şeklini almıştır (Güven, 2014: 54).

3.3.Köyler

Köyler yerel yönetim birimleri içinde nüfus ve coğrafi alan olarak en küçük birimler arasında görülmektedir. Türkiye'de köyler 1924 yılından bu yana 442 Sayılı Köy Kanununda belirtildiği gibi nüfusu 2000'nin altında olan küçük yerleşim birimleri olarak kabul görmektedir. Köylerin ekonomik yapısı büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa bağlıdır. Köyler yerel halkın sayıca az olmasından dolayı karşılıklı ilişkilerin daha sıcak olduğu mahalli yerleşim birimleridir. Köy yönetiminde köyün ortak ihtiyaçlarının karşılanması için muhtar, ihtiyar heyeti ve köy derneği adı verilen organ görev yapmaktadır (Güven, 2014: 54).

Bahsi geçen üç yerel yönetim birimi yerelde yaşayan insanların yerel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla merkezi idareden bağımsız idari, mali ve personel özerkliğine sahip, karar organları o bölgede yaşayan seçmenlerce belirlenen demokratik kurumlar olarak varlıklarını sürdürmektedirler.

SONUÇ

Osmanlı döneminde, günümüz modern yerel yönetim birimlerinin faaliyetleri, 1850'li yıllarda günümüz yerel idarelerinin ortaya çıkmaya başlamasına kadar kadılık, vakıf ve lonca sistemi sayesinde görülmekteydi. Bu yapılar o dönem şartları içinde buldukları coğrafyada yaşayan insanların günümüzün belediyeleri tarafından verilmesi gereken alt yapı, su, temizlik, güvenlik, pazar yeri denetimi vb. birçok yerel ihtiyacın karşılanmasında birçok görevi yerine getirmekteydi. Tanzimat Fermanı ilan edilmesiyle Batı yakından incelenmiş ve yakınlaşmalar sonucunda, Avrupa ülkelerinde

görülen yerel yönetim şekillerinin daha sistematik ve uygulanabilir olduğuna kanaat edilmiş. Bu doğrultuda da Batı'nın yerel idareler alanında ortaya koyduğu yapılanma, Osmanlı'ya entegre edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Osmanlı'da ki ilk belediye olan İstanbul Şehremaneti 1855 yılında kurulmuş. Ardından düzenlenen nizamnameler ile birlikte il özel yönetimleri, yerel hizmet sunan bir diğer kurum olmuştur. Yine yerel düzeyde hizmet sunan diğer bir kurum olan ve Osmanlı'nın kuruluşundan bu yana varlığını koruyan, Cumhuriyet dönemine de çok değişmeden gelen köyler olmuştur.

Klasik yerel hizmet sunan kurumlardan modern yerel yönetimlere dönüşüm batılı ülkelerin izlediği alttan (haklatan) gelen bir talep doğrultusunda olmamıştır. Üstten saray, aydınlar ve Azınlıkların talepleri doğrultusunda şekillenmiştir. Osmanlı Devleti'nde ki yerel hizmet sunan klasik kurumlar, batıdaki modern yerel yönetimlerin gelişimine paralel bir şekilde modernleşme kapsamında ülkemize entegre edilmeye çalışılmış ve genellikle Fransa örnek alınarak idari yapımız şekillenmiştir. Osmanlıda, bu yönde atılan yerel yönetim birimlerinin kurulması ve yaygınlaştırılması sürecinde batıda olduğunun aksine halktan gelen bir talep söz konusu olmamış aksine yapılan bu dönüşümlerle merkezi hükümetin yerel hizmet sunan kurumlardan beklentisi, vergileri toplayıp bölgenin güvenliğinin sağlanması yanında devletin asker ihtiyacının karşılanması gibi önceliği merkezi idareye veren bir politika güttüğü görülmüştür. Bu düşünceyle başlayan yerelleşme ve yerel idarelerin yaygınlaştırılması faaliyetleri zaman içinde yerel yönetimlerin özünü oluşturan, yerelleşme, özerklik, katılım, yerel hizmetlerin yerelden sunumu gibi ilkelerin benimsenmesine ve günümüzün modern yerinden yönetim sisteminin kurulmasında öncü olmuştur. Nevarki bu düşünceye rağmen Osmanlı'dan günümüze kadar yerel yönetimler bağımsızlığı ve özerkliği sorgulanmaya devam etmiş, merkezi yönetiminin katı vesayeti altında günümüzün yerel yönetimlerinin işleyişi hali hazırda tartışılır olmuştur. Bu yönde onlarca yasal düzenleme ve çok sayıda araştırma ve rapora yer verilerek yerel yönetimlerin modern çağın gereksinimlerini karşılayan kurumlara dönüştürülmesi için çalışmalar ve tartışmaların halen devam ettiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akıba J. (2007). Kadılık Teşkilatında Tanzimat'ın Uygulanması: 1840 Tarihli Ta'limname-i Hükkam, Osmanlı Araştırmaları Dergisi, Sayı 29
- Al H.(1998). Kadı'dan Şehremini'ne Belediyelerin Kuruluşu: Altıncı Daire-i Belediye, İlke Yayınları, İstanbul
- Arık F. Ş. (1997). Osmanlılarda Kadılık Müessesesi, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 8, Ankara
- Aytaç F. (1998). Açıklamalı Belediye Kanunu, Seçkin Yayınları Baskı 6, Ankara
- Berki A. H. (1962). Hukuki ve İçtimai Bakımdan Vakıf, Vakıflar Dergisi Sayı 5, Ankara
- Çadırcı M. (1993). Osmanlı Döneminde Yerel Meclisler, Çağdaş Yerel Yönetim Dergisi, Cilt 2, Sayı 5
- Çağatay, N. (1981). Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya
- Çiçek, Y. (2014) Geçmişten Günümüze Türkiye'de Yerel Yönetimler, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 1
- D'ohsson, M. (1980). 18.Yüzyıl Türkiyesinde Örf ve Adetler, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, İstanbul
- Demirkol, M. (2016). 1837 M.(1253 H.) Tarih ve 20 Numaralı Kütahya Şer'iyye Sicili, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ
- Dursun, D. ve AL H. (1998). Türkiye'de Yönetim Geleneği İlke Yayınları İstanbul
- Erçin, A. (2015). Osmanlı Devleti'nde Kadı ve Şer'i Mahkemeler adlı makale Bartın Üniversitesi Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi Cilt 2, Sayı 1
- Ergin, O. N. (1944). Türk Tarihinde Vakıflar, Belediyeler ve Patrikhaneler, Türkiye Matbaası, İstanbul
- Eryılmaz, B. (1997). Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması, Birleşik Yayıncılık, İstanbul
- Eryılmaz, B. (2000). Kamu Yönetimi, Erkan Yayıncılık, İstanbul
- Görmez, K. (1997). Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayıncılık, Ankara
- Güven, A. (2014). Yerel Yönetimlerde Performans Denetimi, İstanbul: Türkiye Alim Kitapları.
- Halaçoğlu, Y. (1991). Osmanlı Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Kal'a, A. (1995). Esnaf, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 11, İstanbul

- Kavruk, H. (2004). Köy ve Mahalle: Yerleşim ve Yönetim Birimi, Odak Yayınları, Ankara
- Kazıcı, Z. (2014). Osmanlıda Vakıf Medeniyeti, Kayıhan Yayıncılık, İstanbul
- Keleş, R. (2012). Yerinden Yönetim ve Siyaset, Cem Yayınevi, İstanbul
- Kılıç, E. (1968). Türkiye’de Halk Eğitiminin Başlangıçtan Bugüne Kadar, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara
- Kılınc, M. (2012). Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitimi Şekillendiren Kurumlarından Ahilik, Gedik, Lonca, Enderun Mektebi’nin Tarihi Gelişimleri, VocationalEducation Dergisi, Cilt 7, Sayı 4
- Koç, T., Gün, S. ve Ersin, L. (2015). Kamu Yönetimi, 657 Yayınevi, Ankara
- Ortaylı, İ. (1977). Osmanlı Şehirlerinde Mahkeme, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara
- Ortaylı İ. (1978). İmparatorluk Döneminde Mahalli İdarelerin ve Belediyeciliğin Evrimi, Ergün TÜRKCAN(ed.) Türkiye’de Belediyeciliğin Evrimi (Birinci Kitap), Türk İdareciler Derneği Yayını, Ankara
- Ortaylı, İ. (1994). Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti’nde Kadı, Turhan Yayınları, Ankara
- Pakalın M. Z. (1971), Kadı, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt 2, İstanbul
- Şengül, R. (2010). Yerel Yönetimler, Umutepe Yayınları, Kocaeli
- Şentop, M. (2005). Osmanlı Yargı Sistemi ve Kazaskerlik, Klasik Yayınları, İstanbul
- Tak, E. (2009). Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Turan, K. (1996). Ahilikten Günümüze Mesleki ve Teknik Eğitimin Tarihi Gelişimi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul
- Türe, F. (2000). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Kökeni: Osmanlı İmparatorluğu’nda Yerel Yönetimler, Yerel Gündem Dergisi, Yıl 2, Sayı 5
- Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2013). Mahalli idareler: teori-uygulama-maliye. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2014). Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Ülgener, S. (1950). 14. Asırdan Beri Esnaf Ahlakı ve Şikayeti Mucip Bazı Haller, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 2, İstanbul
- Ülgener, S. (1981). İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası, Der Yayınları, İstanbul
- Ünal, F. (2011). Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Yasal ve Yapısal Dönüşümü adlı makalesi Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 30
- Yetiş, E. G. (2015). 17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Hanehalkları: İstanbul Şer’iyye Sicilleri Örneğinde, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul